

**UCHWAŁA NR / /2016
RADY GMINY W OBRAZOWIE
z dnia.....2016**

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami w gminie Obrazów na lata 2016-2020”

Na podstawie art.7 ust.1 pkt.9 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2016r.poz.446) art. 87 ust.1,3,4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r.o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami(t. j. Dz.U. 2014 poz. 1446, Dz. 2015 poz.397,poz.774, poz.1505))

Rada Gminy Obrazów uchwala, co następuje:

§1

Przyjmuje się do realizacji sporządzony przez Wójta Gminy „Program Opieki nad Zabytkami w gminie Obrazów na lata 2016-2020” stanowiący załącznik do Uchwały.

§2

Z realizacji Programu, o którym mowa w §1Wójt Gminy sporządza co dwa lata sprawozdanie.

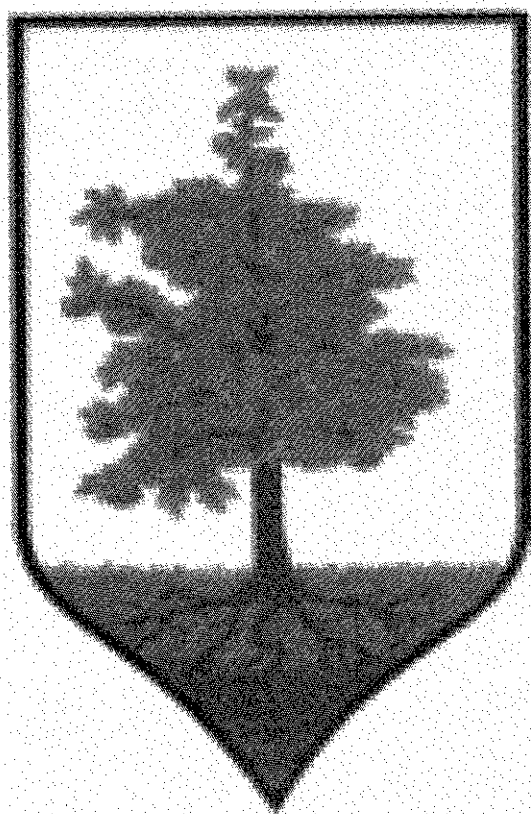
§3

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Obrazów.

§4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

**Program Opieki nad Zabytkami
w Gminie Obrazów
na lata 2016 – 2020**

Obrazów 2016

Spis treści

1. WPROWADZENIE.....	3
2. PODSTAWY PRAWNE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	4
2.1 OCHRONA ZABYTKÓW NA PODSTAWIE USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW.....	4
2.2 OCHRONA WALORÓW KULTUROWYCH I HISTORYCZNYCH.....	7
2.3 OCHRONA MIEJSC PAMIĘCI.....	7
3. KOMPETENCJE W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW.....	8
4. NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY, UZUPEŁNIENIE NARODOWEJ STRATEGII KULTURY.....	13
5. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO.....	14
6. STRATEGIA ROZWOJU GMINY OBRAZÓW.....	15
7. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO.....	15
8. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY OBRAZÓW.....	17
9. CHARAKTERYSTYKA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY OBRAZÓW.....	21
10. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY OBRAZÓW – SZANSE I ZAGROŻENIA.....	26
11. PRIORYTETY W ZAKRESIE OPIEKI NAD GMINNYMI ZABYTKAMI.....	34
12. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	35
13. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	36
14. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	37
15. PROGRAMY OPERACYJNE MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO:.....	40

1. WPROWADZENIE

Wśród najważniejszych czynników decydujących o szansach rozwoju społeczno-ekonomicznego oraz o możliwościach kreowania aktywnego społeczeństwa obywatelskiego znajduje się dziedzictwo kulturowe.

Częścią tego dziedzictwa są zabytki ruchome i nieruchome, które jako ślady działalności ludzkiej stanowią źródło informacji o życiu przodków oraz o historycznym rozwoju regionu i kraju. Zachowanie łączności między przeszłością i przyszłością wymaga szczególnej troski o dziedzictwo narodowe, co jest konstytucyjnym obowiązkiem każdego Polaka.

Troska o ochronę dziedzictwa kulturowego nabiera szczególnego znaczenia w warunkach funkcjonowania Polski w unijnej wspólnocie kulturowej. Dokumenty programowe Unii Europejskiej nadają szczególną wagę odrębności kulturowej i zwracają uwagę na potrzebę promowania wspólnego dziedzictwa kulturowego z poszanowaniem zasady respektowania narodowej i regionalnej różnorodności kulturowej. Dziedzictwo kulturowe stanowi także ważny element rozwoju turystyki oraz rozwoju gospodarczego, jako fundament rozwoju przemysłu kultury, który zawiera w sobie nie tylko dziedziny działalności gospodarczej bezpośrednio zajmujące się produkcją i dystrybucją dóbr i usług kultury, ale i działalnością niedochodową, rozwój przemysłu kultury mieści się w modelu gospodarki opartej na wiedzy:

- 1) tworzy miejsca pracy oraz zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowanych specjalistów,
- 2) opiera się na ponadlokalnych powiązaniach, dziedzictwie kulturowym, wiedzy i informacji,
- 3) jest powiązany z innymi sektorami bazującymi na wiedzy (edukacja, turystyka)
- 4) jest czysty ekologicznie.

Złożoność działań w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego w warunkach gospodarki rynkowej wymaga strategicznego zarządzania tymi zabytkami. Narzędziem realizacji strategii ochrony dziedzictwa kulturowego są programy opieki nad zabytkami województwa, powiatu lub gminy. Program opieki na zabytkami w Gminie Obrazów na lata 2016-2020, zwany w dalszej części Programem, wyznacza priorytet i kierunki działań w dziedzinie opieki i ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Opracowaniu Programu przyświeciła idea stworzenia spójnego systemu opieki nad zabytkami obejmującego:

- 1) ochronę i poprawę stanu zasobów środowiska kulturowego,
- 2) promocję i turystyczne udostępnienie lokalnych atrakcji dziedzictwa kulturowego,
- 3) kształtowanie ład przestrzennego,
- 4) budowanie tożsamości kulturowej i obywatelskiej,
- 5) rozwoju społeczno-gospodarczego.

Program za jeden z celów podstawowych przyjmuje pobudzenie wśród lokalnej społeczności świadomości istnienia własnego dziedzictwa kulturowego oraz potrzeby jego ochrony. Coraz

więcej osób identyfikuje się z własnym regionem. Na wzmocnienie więzi regionalnych wpływają zwiększające się możliwości swobodnego dysponowania swoim losem oraz przywiązanie do własnych korzeni rodzinnych i narodowych wzmacniające poczucie bezpieczeństwa związane z rodzinnymi stronami. Powoduje to pragnienie posiadania bezpiecznej „małej ojczyzny”. Odzwierciedleniem tych zjawisk jest historia własnego regionu, której widocznym znakiem są lokalne zabytki. Pielęgnacja własnej historii związana jest z ochroną dziedzictwa kulturowego i wymaga wzięcia odpowiedzialności przez właścicieli i użytkowników za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywnego udziału samorządów w wykorzystaniu i promowaniu dziedzictwa kulturowego. Należy zatem podjąć wszelkie starania w zakresie wspólnej dbałości o wartości historyczne i estetyczne architektury i przestrzeni.

2. PODSTAWY PRAWNE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Stan prawodawstwa ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce od dnia 1 maja 2004 r. jest częścią systemu są prawa Unii Europejskiej. Do zagadnienia ochrony dziedzictwa kulturowego odnosi się również Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Obowiązek opracowania Programu opieki nad zabytkami w Gminie Obrazów wynika z :

- 1) Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym(tj. Dz. U. z 2015 r. poz. 1515 tj.)
- 2) Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.2014 r. poz. 1446 z zm.)
- 3) Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U 2015 r. poz.1651 ze zm.)
- 4) Ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 1933 r.nr 39 poz.311 z późn. zm.)

2.1 OCHRONA ZABYTKÓW NA PODSTAWIE USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa procedurę sporządzania i kontroli realizacji lokalnych i regionalnych programów opieki nad zabytkami. W odniesieniu do samorządu gminnego ustawa ta określa następujący sposób działania:

- 1) przedmiotem programu są wszystkie zabytki niezależnie od formy ochrony jakimi są objęte,
- 2) program sporządza się co 4 lata,
- 3) program przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków
- 4) program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym
- 5) Wójt Gminy co 2 lata sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Podstawą sporządzenia programu jest ewidencja zabytków, a celem głównym programu jest poprawa stanu zachowania zabytków oraz włączenie zabytków w rozwój gospodarczy

i społeczny. Program realizuje cele szczególne określone w art.87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- 1) Włączanie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowanych na opiekę nad zabytkami,
- 6) Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- 7) Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami szczegółowo określa przedmiot, zakres, formy i sposób ochrony zabytków.

Za zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

W myśl powołanej ustawy o ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

- 1) Zabytki nieruchome będące w szczególności:
  - a) Krajobrazami kulturowymi,
  - b) Układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - c) Dziełami architektury i budownictwa,
  - d) Dziełami budownictwa obronnego,
  - e) Obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - f) Cmentarzami,
  - g) Parkami,
  - h) Ogrodami i innymi zaprojektowanej zieleni,
  - i) Miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- 2) Zabytki ruchome będące w szczególności:
  - a) Dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - b) Kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

- c) Numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami odznakami, medalami i orderami,
  - d) Wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami,
  - e) Środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - f) Materiałami bibliotecznymi,
  - g) Instrumentami muzycznymi,
  - h) Wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - i) Przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- 3) Zabytki archeologiczne będące w szczególności:
- a) Pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) Cmentarzyskami,
  - c) Kurhanami,
  - d) Reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy:

- a) Geograficzne,
- b) Historyczne,
- c) Tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków,

- uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury o ochrony dziedzictwa kulturowego (po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków),

- utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, o ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględniające w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.

Zgodnie z powołaną ustawą ochrona zabytków polega, w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- 2) Zapobieganie zagrożeniami mogącymi spowodować uszczerbek na wartości zabytków,

- 3) Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- 4) Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu i nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- 5) Kontrolę stanu zachowania ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W myśl powołanej ustawy- opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnianiu warunków:

- 1) Naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- 2) Prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- 3) Zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jakim najlepszym stanie,
- 4) Korzystania z zabytków w sposób zapewniających trwałe zachowanie jego wartości,
- 5) Popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczenie dla historii.

2.2 OCHRONA WALORÓW KULTUROWYCH I HISTORYCZNYCH

Ochrona wartości kulturowych i historycznych jest uwzględniana przy tworzeniu form ochrony na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Do form ochrony przyrody, które uwzględniają ochronę wartości kulturowych, należą;

- 1) Parki narodowe,
- 2) Rezerваты przyrody,
- 3) Parki krajobrazowe,
- 4) Obszary chronionego krajobrazu,
- 5) Obszary Natura 2000,
- 6) Pomniki przyrody,
- 7) Stanowiska dokumentacyjne,
- 8) Użytki ekologiczne,
- 9) Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe
- 10) Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Na szczególną uwagę zasługuje ochrona wielkoobszarowa w postaci parku krajobrazowego. Zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

2.3 OCHRONA MIEJSC PAMIĘCI

Celem ochrony miejsc pamięci jest zachowanie wszelkich śladów i utrwalenie znaczących dla tożsamości narodowej wydarzeń, faktów, postaci z dziejów państwa i narodu polskiego, walk o zjednoczenie i niepodległość ze szczególnym uwzględnieniem celów wychowawczych i edukacyjnych, tak, aby służył popularyzacji wiedzy o dokonaniach Polaków, oraz stanowiły trwałe elementy tożsamości narodowej i składniki współczesnego życia.

Miejsca, obiekty i znaki pamięci narodowej jako ważny składnik tożsamości powinny być chronione przez wszystkich obywateli.

3. KOMPETENCJE W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawa z dnia 23 lipca z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dokonuje podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków. Organami ochrony zabytków są:

- 1) Minister kultury, w imieniu którego działa Generalny Konserwator Zabytków
- 2) Wojewoda, w imieniu którego działa Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Na szczeblu centralnym organem zajmującym się ochroną zabytków jest Generalny Konserwator Zabytków. Do jego zadań należy w szczególności:

- 1) Opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 2) Realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad nimi,
- 3) Podejmowanie działań związanych ze wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontaktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami,
- 4) Prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych nieprawnie za granice,
- 5) Wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach ochrony zabytków,
- 6) Organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 7) Sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- 8) Promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków,
- 9) Organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich,
- 10) Organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych i rzeczowych,
- 11) Opiniowanie wniosków o nadanie odznaki za opiekę nad zabytkami,
- 12) Współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków,
- 13) Organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 14) Podejmowanie działań związanych z troską o zabytki dotyczące historii Polski pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Na szczeblu wojewódzkim organem zajmującym się ochroną zabytków jest wojewódzki konserwator zabytków, którego powołuje i odwołuje wojewoda na wniosek Generalnego Konserwatora Zabytków lub za jego zgodą. Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków zgodnie z powołaną ustawą należy w szczególności:

- 1) Realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad nimi,
- 2) Sporządzanie, w ramach własnych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad nimi,
- 3) Prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,

- 4) Wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń dotyczących ochrony zabytków i opieki na nimi,
- 5) Sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- 6) Organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- 7) Opracowanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- 8) Upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- 9) Współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Kompetencje w zakresie ochrony zabytków na szczeblu gminnym- zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – sprawuje:

1. Wójt, burmistrz, prezydent, który:

- 1) Sporządza plan ochrony parku kulturowego, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- 2) Przedstawia do zatwierdzenia radzie gminy planu ochrony parku kulturowego,
- 3) Prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków,
- 4) Przyjmuje zawiadomienia o odkryciu, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym,
- 5) Przekazuje wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przyjętego zawiadomienia o odkryciu, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem lub zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym,
- 6) Sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami,
- 7) Sporządza co 2 lata, sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami,
- 8) Przedstawia sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami radzie gminy,
- 9) Występuje z wnioskiem o przyznanie osobom zasłużonym w sprawozdaniu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami odznaki za opiekę nad zabytkami,
- 10) Realizuje sprawy z zakresu własności wojewody, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, powierzonych przez wojewodę, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, w drodze porozumienia.

2. Rada gminy, która:

- 1) Uwzględnia zadania z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzeniu strategii rozwoju gminy, studiów uwarunkowań i kierunków oraz planów zagospodarowania przestrzennego gminy, w szczególności:
  - a) postanowień krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

- b) rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
  - c) przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniając opiekę nad zabytkami,
- 2) Uwzględnia w studium uwarunkowań i kierunków oraz w planie zagospodarowania przestrzennego gminy, w szczególności:
    - a) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
    - b) ochronę innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
    - c) ochronę parku kulturowych
    - d) ustaleń gminnego programu opieki nad zabytkami,
    - e) ustalanie strefy ochrony konserwatorskiej, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków,
  - 3) Przyjmuje gminny program opieki nad zabytkami, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
  - 4) Uwzględnia ewidencję zabytków jako podstawę do sporządzenia programu opieki nad zabytkami,
  - 5) Udziela dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru na zasadach określonych w podjętej przez siebie uchwale,
  - 6) Prowadzi wykaz udzielonych dotacji,
  - 7) Informuje o udzielonych dotacjach na prace konserwatorskie, restauratorskie, lub roboty budowlane przy zabytku, inne organy uprawnione do udzielenia takich dotacji,
  - 8) Przyjmuje zabytek, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami, który został wyłączonej przez starostę jeżeli nie było możliwe usunięcie zagrożenia, dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia- na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków,
  - 9) Podejmuje uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, w sprawie utworzenia parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej,
  - 10) Zatwierdza plan ochrony parku kulturowego,
  - 11) Tworzy jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem kulturowym w celu realizacji zadań związanych z jego ochroną,
  - 12) Sporządza miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów, na których utworzono park kulturowy,
  - 13) Uwzględnia w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w ustaleniach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oprócz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz ustaleń planów ochrony parków kulturowych, inne zabytki nieruchome wskazane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków od czasu założenia gminnej ewidencji zabytków.

Program opieki nad zabytkami w Gminie Obrazów koresponduje z założeniami dokumentów programowych Gminy Obrazów, Województwa Świętokrzyskiego oraz dokumentami krajowymi, w szczególności:

- 1) Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 2) Narodową Strategią Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury,
- 3) Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego,
- 4) Strategią Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim,
- 5) Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego,
- 6) Strategią Rozwoju Gminy Obrazów 2015-2025
- 7) Miejscowym Planem Zagospodarowania Przestrzennym Gminy Obrazów

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Celem tego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz wzmocnienie ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami obecnie jest opracowywany. W tezach do tego programu określono siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) Primum non nocere (po pierwsze nie szkodzić)
- 2) Maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych)
- 3) Minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekoniecznych)
- 4) Usuwania tylko tego, co na oryginał działa niszcząco,
- 5) Czytelności i odróżnialności ingerencji,
- 6) Odwracalności metody i materiałów,
- 7) Wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Zasady te powinny być uwzględnione podczas prowadzenia wszelkich prac przy zabytkach m.in. przez pracowników urzędów, konserwatorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli, użytkowników i innych.

W tezach do Programu wyznaczone zostały następujące cele działań:

1. w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) Pełna ocena stanu, a także kategorii i stopni zagrożeń krajowego zasobu:
  - a) zabytków ruchomych.
  - b) zabytków nieruchomych
  - c) dziedzictwa archeologicznego
  - d) pomników historii

- e) obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa
- 2) Wyznaczanie sfer o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych,
- 3) Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki,
- 4) Ocena stanu służb i ich możliwości wypełniania zadań z zakresu ochrony zabytków,
- 5) Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków – m.in. rozwijanie i podnoszenie skuteczności instytucyjnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
- 6) Udoskonalanie warunków prawnych, organizacyjnych finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

2. W zakresie działań o charakterze systemowym:

- 1) Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa.
- 2) Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego- wprowadzanie jej do wszystkich dziedzin i na wszystkie poziomy zarządzania i gospodarowania.

3. Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

4. W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- 1) Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji,
- 2) Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o :
  - a) stanie zachowania zabytków,
  - b) postępu i wynikach prac konserwatorskich,
  - c) zagrożenia dla zabytków,
  - d) prawidłowości zarządzania zabytkami,
  - e) bezpieczne użytkowanie obiektów zabytkowych,
  - f) inne formy ochrony dziedzictwa.
- 3) Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

5. W zakresie kształcenie i edukacji:

- 1) Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego,
- 2) Kształcenia społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków,
- 3) Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej.

Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

6. W zakresie współpracy międzynarodowej:

- 1) Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie,
- 2) Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

4. NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY, UZUPEŁNIENIE NARODOWEJ STRATEGII KULTURY

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. określa zasady polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Misją strategii jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkowej, tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwoju regionów.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 zakłada, że, działania podejmowane w ramach Strategii powinny prowadzić do następujących efektów:

- 1) Zmniejszenia dysproporcji w dostępie do kultury w regionach,
- 2) Zwiększenie udziału kultury w PKB
- 3) Zwiększenie liczby małych i średnich przedsiębiorstw oraz liczby zatrudnionych w przemysłach kultury,
- 4) Radykalna poprawa podstawowej infrastruktury kultury i stanu zabytków,
- 5) Stworzenie markowych produktów turystyki kulturowej,
- 6) Wykształcenie więzi pomiędzy kulturą, edukacją i nauką, kształtowaniu kapitału społecznego.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 precyzuje również cele Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, które obejmują:

- 1) **Cel strategiczny** : zrównoważenie rozwoju kultury w regionach,
- 2) **Cele uzupełniające:**
  - a) wzrost efektywności i zarządzania sferą kultury,
  - b) zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury,
  - c) wzrost udziału kultury w PKB,
  - d) zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
  - e) modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury,
  - f) wzrost uczestnictwa w kulturze,

- g) rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturowej w szkolnych programach,
- h) efektywna promocja twórczości,
- i) promocja polskiej kultury za granicą,
- j) ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem,
- k) wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturowej i w systemie upowszechniania kultury,
- l) rozwój przemysłu kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia)

Cele cząstkowe realizowane będą w ramach obszarów priorytetowych, którym odpowiadają programy operacyjne:

- 1) promocja twórczości,
- 2) dziedzictwo kulturowe,
- 3) promocja czytelnictwa
- 4) edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury
- 5) obserwatorium kultury
- 6) promocja kultury polskiej za granicą
- 7) rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- 8) promesa Ministra Kultury
- 9) media z kulturą
- 10) rozwój inicjatyw lokalnych
- 11) znaki czasu.

5. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 r. została przyjęta uchwałą Nr XLII/508/06 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 26 października 2006 r. Celem generalnym Strategii jest wzrost atrakcyjności Województwa jako podstawy zintegrowanego rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Wśród czynników wpływających na poprawę wizerunku Województwa Strategia wymienia zasoby dziedzictwa kulturowego : liczne i różnorodne zasoby dóbr kultury, wielość tradycji historycznych i miejsc związanych z przeszłością narodu polskiego oraz bogato reprezentowaną tradycją kulturę i sztukę ludową. Elementy te są podstawą oferty turystycznej regionu. Jako jeden z celów strategicznych prowadzących do osiągnięcia celu generalnego dokument wymienia Ochronę i racjonalnie wykorzystanie zasobów przyrody w dóbr kultury w ramach priorytetu 2 – Ochrona i udostępnienie dziedzictwa kulturowego wskazuje następujące kierunki działań:

- 1) Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- 2) Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury,
- 3) Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- 4) Poprawa warunków funkcjonowania instytucji artystycznych,

- 5) Poprawa warunków funkcjonowania bibliotek, w szczególności naukowych i akademickich, oraz zwiększenie dostępności do nowoczesnych usług bibliotecznych, z wykorzystaniem technologii informatycznych,
- 6) Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturowej i w systemie upowszechniania kultury,
- 7) Poprawa dostępności mieszkańców do ofert kulturowej poprzez wspieranie instytucji poszerzających ofertę programową, umożliwiającą aktywne uczestnictwo w życiu kulturowym,
- 8) Tworzenie nowych miejsc pracy związanych z ochroną i udostępnianiem dziedzictwa kulturowego.

6. STRATEGIA ROZWOJU GMINY OBRAZÓW

Gminny Program ochrony zabytków jest spójny ze Strategią Rozwoju Gminy Obrazów na lata 2015-2025. Założenia gminnego programu ujęte są w trzecim celu strategicznym : Umacnianie i rozwój potencjału społecznego przyczyniającego się do promowania walorów historyczno - przyrodniczych i kulturowych gminy, wykorzystanie aktywności społecznej na rzecz lokalnego rozwoju. Jednym z zadań w ramach celu strategicznego jest działanie : otaczanie szczególną troską miejsc i obiektów o wyjątkowych walorach przyrodniczych, kulturowych i historycznych, dbałość o zabytki.

7. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego został przyjęty uchwałą Sejmiku nr XXIX/399/02 z dnia 26 kwietnia 2002 r. Głównym założeniem regionalnej polityki przestrzennej w zakresie gospodarowania zasobami dziedzictwa kulturowego jest skuteczniejsza ochrona i rewaloryzacja zabytków oraz racjonalne ich udostępnianie z myślą o poszerzeniu wiedzy zwłaszcza młodego pokolenia, świadomości historycznej obywateli, a także wykorzystaniu jako czynnika rozwoju gospodarczego i promocji. Ważnym zadaniem jest także wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w procesie pobudzania i utrwalania tożsamości regionalnej ogółu mieszkańców przy jednoczesnym zachowaniu i kultywowaniu specyfiki lokalnej i subregionalnej. Plan określa priorytetowe obszary działań:

- 1) Intensyfikacja i pogłębianie rozpoznania zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego, dotychczas nie sklasyfikowanych lub mało rozpoznanych,
- 2) Ochrona i rewaloryzacja zabytkowych układów przestrzennych miast,
- 3) Zachowanie najcenniejszych walorów artystyczno-krajobrazowych,
- 4) Zachowanie i ochrona obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej i dziedzictwa światowego,
- 5) Promocja i udostępnianie najcenniejszych walorów i zasobów.

Głównym celem polityki przestrzennej jest zachowanie i umacnianie regionalnej tożsamości kulturowej, jak też zapewnienie ochrony i rewaloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego, stosowanie do przepisów ustawy o ochronie dóbr kultury oraz innych ustaw związanych z tą problematyką. Plan określa również cele wspomagające:

- 1) Dążenie do pełnego rozpoznania zasobów dziedzictwa kulturowego, wprowadzanie do ewidencji konserwatorskiej zasobów ujawnionych lub zweryfikowanych,
- 2) Objęcie ochroną parkową najcenniejszych obszarów kulturowych oraz unikalnych zespołów lub obiektów zabytkowych,
- 3) Dążenie do zwiększenia rangi ochronnej w skali światowej i krajowej obiektów, zespołów i układów urbanistyczno-krajobrazowych o szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej i historii,
- 4) Zwiększenie zakresu ochrony prawnej zespołów i obiektów objętych jedynie ewidencją, a ważnych dla tożsamości regionalnej i lokalnej przez dokonywanie wpisów do rejestru dóbr kultury,
- 5) Przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych najcenniejszych zabytkowych zespołów urbanistycznych oraz ciekawych zespołów staromiejskich, zwłaszcza zagrożonych.

Zasady realizacji wymienionych wyżej celów polegają na:

- 1) Respektowanie wymogów ochronnych oraz umożliwienie rewaloryzacji zagrożonych zespołów lub obiektów zabytkowych, objętych rejestrem dóbr kultury,
- 2) Zachowanie i rewaloryzacja niszczących obiektów kulturowych, dawnych cmentarzy oraz innych miejsc i wyróżników bogatej historii regionu,
- 3) Archeologiczne badania ratunkowe na terenach realizowanych lub przewidywanych inwestycji wielkoobszarowych,
- 4) Działania ochronno-rewaloryzacyjne dostosowane do lokalnej specyfiki,
- 5) Atrakcyjna oferta inwestycyjno-handlowa obiektów zabytkowych przewidzianych do sprzedaży,
- 6) Wzrost świadomości społecznej co do znaczenia i wartości obiektów kulturowych dla rozwoju, promocji oraz integracji regionalnej.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Obrazów przyjęty 13 czerwca 2006 roku Uchwałą Nr XLVIII/273/06 Rady Gminy Obrazów; określa zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, wyznacza kierunki ochrony miejscowych obiektów zabytkowych. Dokument obowiązujący w Gminie Obrazów nakazuje m. in.: „zachowanie układów, założeń i obiektów wpisanych do rejestru zabytków(...)”, „uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków działań związanych z adaptacją i przebudową obiektów wyszczególnionych w poniższym wykazie” (objętych gminną ewidencją zabytków), „rekonstrukcję zespołów parkowych oraz ich wykorzystanie jako terenów zieleni publicznej”, „zachowanie przebiegu dróg historycznych”, „zachowanie

historycznego układu dróg w przypadku realizacji nowej zabudowy oraz nawiązanie do tradycyjnych dla regionu form architektury”.

8. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY OBRAZÓW

Historia Gminy Obrazów

Obszar Gminy Obrazów to jeden z najdawniej zamieszkałych terenów w regionie sandomierskim. Zlokalizowane w Kleczanowie, Komornej i Malicach stanowiska archeologiczne świadczą o kilkutyściennej obecności człowieka. Wzmianki o siedzibie Gminy – miejscowości **Obrazów** pojawiły się już w XIII wieku – w „Kodeksie Małopolskim” znajdujemy zapis mówiący o wiecu dostojników małopolskich z księciem krakowskim i sandomierskim Bolesławem z 1256 roku. Miejscowa parafia istnieje przynajmniej od 1254 roku. Według Jana Długosza Obrazów początkowo podzielony był na cztery części. Największa z nich stanowiła uposażenie Kościoła Św. Ducha w Sandomierzu, kolejne należały do Mikołaja Broniewskiego herbu Tarnawa, Jana Gremby herbu Jasion oraz do zagrodnika Piotra Krupy. Z tych części płacona była miejscowemu plebanowi dziesięcina. Wiadomo, że w 1623 roku wieś była własnością Hermolausa Ligęzy, kasztelana zawichojskiego, a w 1725 rodziny Sapiechów. W 1809 roku w Obrazowie zatrzymały się wojska austriackie szykujące się do uderzenia na Sandomierz. Kapitulacja polskich wojsk została podpisana w nocy z 18 na 19 czerwca właśnie w Obrazowie. 15 sierpnia zaś, w kościele parafialnym odbyła się uroczystość wiernopoddaństwa cesarzowi Napoleonowi, przysięgę złożył miejscowy pleban ks. Tomasz Drozdowski.

W drugiej połowie XIX wieku na Gminę Obrazów składały się wsie: Bilcza, Dębiany, Dębiany Szlacheckie, Głazów, Jugoszów, Kleczanów, Komorna, Lenarczyce, Lisów, Łupicha, Maryanów, Obrazów, Piekary majorat, Piekary – kustodia, Piekary – wikaryuszów, Rozki, Świątniki, Święcica, Węgrce Panieńskie, Wieprzki, Wincentów, Zagrody, Zdanów i Żurawica. W tym czasie Obrazów aż do końca II wojny światowej był własnością rodziny Wawrów. Obrazowa i okolicy nie ominęły działania wojenne I wojny światowej – 2 listopada 1914 roku starły się w walce wojska austriackie i rosyjskie. W wyniku krwawej bitwy Austriacy zmuszeni byli wycofać się za Wisłę. Powrócili tu w następnym roku, kiedy front przesunął się na wschód. Ciała poległych na jesieni

1914 przeniesiono na cmentarz utworzony na peryferiach Rożek. II wojna światowa także nie oszczędziła mieszkańców Obrazowa oraz okolic. Najcięższe okazały się kontyngenty – masowe wywózki na roboty do Rzeszy. Młodzi mężczyźni angażowali się w walkę przede wszystkim w szeregach Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich. Inspektorat sandomierski Armii Krajowej zorganizował w 1942 roku tzw. podchorążówkę obrazowską, gdzie kształcono oficerów na potrzeby organizacji. Organizowano także Ludową Służbę Bezpieczeństwa. Żołnierze AK i BCh przeprowadzili na tym terenie kilka akcji i potyczek zbrojnych. Ważną rolę w ruchu konspiracyjnym spełniał w gminie Ludowy Związek Kobiet. W lecie 1944 roku Obrazów i okolice zostały włączone do Akcji „Burza”.

Na miejsce koncentracji podobowodu sandomierskiego wyznaczono majątek Żurawica. Niestety na punkt zborny z powodu rozlicznych konfliktów nie zdołali dotrzeć akowcy z Obrazowa. Ostatecznie, zgrupowanie zostało rozbite w krwawej walce pod Pielaszowem. Najtragiczniejszy okres dla gminy to druga połowa 1944 roku, kiedy to Armia Czerwona zajęła tzw. przyczółek baranowsko-sandomierski. Przez kilka miesięcy tereny te wchodziły w obręb strefy frontowej. Zniszczonych zostało wiele gospodarstw, zginęło wielu mieszkańców gminy. Po wojnie miejscowa ludność przystąpiła do żmudnej pracy nad odbudową zrujnowanych zagród oraz stopniowego podnoszenia poziomu egzystencji. Ciężką pracą doprowadzono gminę do stanu rozkwitu gospodarczego. Miejscowe pola pokryły się owocowymi gajami, na których gmina Obrazów zbudowała swój dobrobyt. Sady stały się symbolem Gminy Obrazów.

Kleczanów, wieś w gminie Obrazów jest jedną z najstarszych w regionie. Odnalezione w pobliskim lesie cmentarzysko kurhanowe świadczy o tym, że miejscowość ta istniała już w IX wieku. Według Jana Długosza tamtejsza parafia została założona w 990 roku. Kleczanów mógł mieć nawet status miasta, niestety w 1240 roku został doszczętnie zniszczony przez Tatarów. Najeźdźcy spalili zabudowania, a ludność wymordowali. Kolejny raz Tatarzy pojawili się w 1287 roku. Na przełomie XIII i XIV wieku wieś została odbudowana. W XVII wieku rozebrano dawny kościół i wzniesiono nowy, który stoi do dziś. Do 1819 roku wieś była własnością klasztoru Norbertanek. Później, w latach 1864 – 1919 należała do rosyjskiego administratora Chruszczewa, który otrzymał ją w nagrodę za stłumienie powstania styczniowego w tamtych okolicach. W 1919 roku majątek rozparcelowano. Podobnie jak pozostały obszar gminy Kleczanów uległ zniszczeniom kolejno w czasie I i II wojny światowej. Po wojnie wieś głównym źródłem dochodu i warunkiem dobrobytu uczyniła sadownictwo.

Głazów – wieś będąca przez wieki w części na uposażeniu sandomierskiego klasztoru kanoników regularnych św. Ducha prowadzących w Sandomierzu szpital. Część Głazowa do czasów Kazimierza Wielkiego należała do dóbr królewskich. W ubiegłym wieku wieś należała do reformy rolnej (1944 rok) do rodziny Stróżyńskich. Dziś w zabytkowym dworku otoczonym przez pozostałości parku dworskiego mieści się szkoła podstawowa. W Głazowie zachowało się kilka figur przydrożnych posiadających wartość zabytkową oraz krzyży.

Lenarczyce – wieś rycerska założona ok. XII wieku przez Leniama (lub Leniarda). Jan Długosz wspomina o niej pod nazwą Rynarczyce. W 1674 roku dziedzicem Lenarczyce był Jan Piasecki. W 1809 roku stacjonował tu austriacki korpus przed uderzeniem na Sandomierz. Lenarczyce ucierpiały w czasie działań wojennych I i II wojny światowych. We wsi zachowało się kilka zabytkowych figur przydrożnych.

Pierwsze informacje o **Rożkach** pochodzą z XV wieku, kiedy to we wsi gospodarowało trzech zagrodników płacących dziesięcinę na rzecz parafii obrazowskiej. Z wrywkowych i niepełnych wzmianek o Rożkach wynika, że wieś ta na przestrzeni wieków miała wielu właścicieli. Byli to m. in.: rodzina Roszkowskich, Seweryn Komodzieńscy oraz Katarzyna i Józef Siedleccy. Ważną rolę w dziejach wsi odegrał Andrzej hrabia Lanckoroński, szambelan królewski, dziedzic Błonia i Winiar, pochowany w Obrazowie. Jego syn, urodzony w 1807 roku w Rożkach Peregryn Tobiasz Napoleon Lanckoroński ufundował dom starców. Zmarłego w młodym wieku kawalera pochowano na cmentarzu w Obrazowie, gdzie do dziś zachował się pięknie zdobiony nagrobek. Wieś odziedziczyła siostra zmarłego Jadwiga z Lanckorońskich Dowborowa. Właścicielami Rożek była także rodzina Prażmowskich, w tym Władysław Belina-Prażmowski – oficer Legionów Polskich, organizator i dowódca 1 Pułku Ułanów Legionów Polskich, tzw. „beliniaków”. Po II wojnie światowej majątek został upaństwowiony. Do 1989 roku właścicielem 210-hektarowej nieruchomości było Sandomierskie Przedsiębiorstwo Nasiennie-Szkółkarskie z siedzibą w Żurawicy. Wsią gminy Obrazów o niezwykle ciekawej przeszłości są **Świątniki**. Miejscowość ta przed wiekami należała do sandomierskiej kolegiaty. Dzięki temu zyskała sobie różne przywileje i wolności, jakich inne wsie nie miały. Królowa Jadwiga wydała w 1397 roku w Krakowie przywilej uwalniający świątniczian „od jurysdykcji wojewodów, kasztelanów, sędziów i podsędków”. W zamian za to mieszkańcy tej wsi, wraz z mieszkańcami pobliskich Piekar, także objętych ochroną Królowej, musieli odbywać prace porządkowe

w sandomierskiej kolegiacie (dziś jest to katedra). Mieli także obowiązek noszenia tonsury – szaty podobnej do księżej sutanny. Los chłopów objętych przywilejem był jednak łżejszy od tych poddanych właścicielom. Mogli dowolnie dysponować gruntami, na których zamieszkiwali. Świątniczanie posiadali także swój dom przy kolegiacie w Sandomierzu – coś, co dziś nazwalibyśmy hotelem pracowniczym. Paradoksalnie, względny dobrobyt Świątnik spowodował ich izolację – małżeństwa zawierane były w obrębie wsi, co doprowadziło do dużego rozdrobnienia gruntów. W 1867 roku rząd carski uwolnił świątnickich chłopów od obowiązku służby kolegiacie. Musieli oni jednak spłacać ziemię, które były wcześniej ich własnością. Zaistniałe okoliczności wymusiły na miejscowej ludności poszukiwanie nowych źródeł dochodów. Jednym z nich stało się tkactwo, z którego w szybko stali się sławni w okolicy. Świątniczanie stali się znani nie tylko z samego tkania, ale także z produkcji warsztatów tkackich i niezbędnych narzędzi, które potem rozprowadzali po wsiach w regionie. Chałupę wiejskiego tkacza, która jeszcze kilkanaście lat temu stała we wsi, można teraz oglądać w Parku Etnograficznym w Tokarni. Mimo wielu problemów Świątniki wyróżniały się postępowaniem cywilizacyjnym na tle okolicy. Powstała tu jedna z pierwszych w regionie poczta. W dwudziestoleciu międzywojennym założono drużynę straży pożarnej oraz Kółko Rolnicze.

Święcica to wieś o wielowiekowej historii – obecne na jej terenie kurhany świadczą o kilkutyśiecznej obecności człowieka. Przez wiele wieków była folwarkiem rycerskim i należała do starego rodu Święcickich herbu Jastrzębiec. Właścicielem Święcicy był także m. in. Feliks Ślubicz-Załęcki, podpułkownik Wojska Polskiego, kawaler Virtuti Militari i Legii Honorowej, uczestnik kampanii napoleońskiej oraz Franciszek Chomętowski (od 1805 roku) – znany w regionie działacz polityczny, poseł na Sejm w 1830 roku. W drugiej połowie XIX wieku Święcica przeszła w posiadanie rodziny Bukowińskich, którzy postawili dwór oraz zabudowania gospodarcze (m. in. istniejący do dziś spichlerz). W 1871 roku urodził się w święcickim dworze Władysław Bukowiński, poeta, krytyk literacki i teatralny. W latach swej twórczości używał pseudonimu „Selim”, założył i redagował pismo literacko-artystyczne „Sfinks”, z którym współpracował m. in. Stefan Żeromski. Zmarł w 1927. Rodzina Wróblów była ostatnim prywatnym właścicielem majątku w Święcicy. Nękana przez komunistyczne władze wyjechała do Stanów Zjednoczonych. Zabudowania dworskie zostały upaństwowione, przez jakiś czas mieściła się tam szkoła, później zakład usług technicznych, obecnie dworek zamieszkuje kilka rodzin. Pozostałe zabudowania, w tym zabytkowy spichlerz, niezagospodarowane, niszczeją.

Zdanów – jedna z najstarszych wsi w regionie. W 1185 roku należała do Mikołaja Bogorii, który przeznaczył ją na uposażenie dla klasztoru cystersów w Koprzywnicy. Dobrze zagospodarowana, prosperująca wieś część dochodów oddawała zakonnikom oraz starostwu. Po kasacie zakonu cystersów w Koprzywnicy (1819 rok) Zdanów przeszedł w ręce prywatne. Często zmieniał właścicieli, byli nimi m. in. Roplewscy. W latach 1927 – 1970 filia Instytutu Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach (po 1970 roku – Stacja Nasiennie – Szkółkarska) prowadziła tu prace badawcze na potrzeby sandomierskiego rolnictwa. W Zdanowie zachował się 6-hektarowy park z zachowanym układem oraz zespołem dworskim.

Żurawica to także bardzo stara wieś – pierwsze wzmianki pochodzą z XIII wieku. Dwa wieki później jako Zorawica stanowiła własność Wilhelma herbu Godziemba. Urodzony w Żurawicy, zmarły w 1455 roku szlachcic Jakub Parkosz to polski językoznawca, autor pierwszego traktatu o ortografii polskiej, profesor i rektor Akademii Krakowskiej, kanonik krakowski. W pierwszej połowie XVIII wieku właścicielami Żurawicy była potężna rodzina Sapiarów. W 1781 roku tamtejsze dobra przeszły w ręce Jana Olechowskiego. Ostatnimi właścicielami, do reformy rolnej w 1944 roku, była znana rodzina Świeżyńskich. Od 1956 roku przez wiele lat funkcjonowała tu Stacja Nasiennie-Szkółkarska. Po 1989 roku zabudowania dworskie znów stały się własnością prywatną.

Gmina Obrazów od 1999 roku przynależy administracyjnie do województwa świętokrzyskiego oraz powiatu sandomierskiego. Zajmuje powierzchnię 7186 hektarów, podzielonych na 19 sołectw. Położona jest w powiecie sandomierskim, co stanowi dla niej szansę rozwoju. Urokliwość tych terenów, rozległe tereny pokryte sadami owocowymi posiadające niepowtarzalny charakter, bliskość Gór Świętokrzyskich, a przede wszystkim odległość zaledwie 10 kilometrów od Sandomierza sprawia, że Gmina Obrazów ma szansę rozwijać się turystycznie, a więc również gospodarczo.

9. CHARAKTERYSTYKA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY OBRAZÓW

Na terenie gminy Obrazów brak jest obiektów mających najwyższe znaczenie z punktu widzenia kultury narodowej, istniejące zasoby zabytkowe mają przede wszystkim wartość lokalną i subregionalną. Cechą charakterystyczną zabytków nieruchomych Gminy jest dominacja drewnianej zabudowy mieszkalnej, głównie z okresu międzywojennego,

a także często występujące zabudowania dworskie. Obecne układy ruralistyczne mają na ogół metrykę z XIX wieku.

Na krajobraz kulturowy tej gminy składają się:

- kościoły parafialne o wielowiekowych tradycjach wraz z zabudowaniami przykościelnymi
- pozostałości dworów wraz z budynkami gospodarczymi oraz parkami podworskimi
- cmentarze, pomniki i mogiły rozmieszczone na ich terenie
- ziemne kurhany świadczące o kilkutyśięcznej obecności człowieka na tych ziemiach
- przydrożne figury i kapliczki

Gmina Obrazów położona jest poza granicami systemów przyrodniczych o skali regionalnej, bądź krajowej. Lokalnie występują tereny o podwyższonych walorach przyrodniczych: liczne zadrzewione i zakrzewione wąwozy i jary, które wyznaczono jako strefy chronionego krajobrazu w obecnym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Gminy. Warto wspomnieć o pomnikach przyrody zlokalizowanych na terenie Gminy:

- dąb szypułkowy w parku podworskim w Żurawicy
- lipa drobnolistna w pobliżu dawnego spichlerza w Żurawicy
- lipa drobnolistna w Obrazowie, w pobliżu drogi gruntowej, w sąsiedztwie zarośniętych stawów
- lipa drobnolistna w parku podworskim w Rożkach, po wschodniej stronie dawnego dworu
- dereń jadalny (3 szt.) przed frontem dworu w Rożkach
- wiąz szypułkowy – Obrazów, na tarasie wznoszącym się nad drogą do wsi Zagrody, w sąsiedztwie szkoły
- klon pospolity w południowej części parku podworskiego w Zdanowie
- lipa szerokolistna (3 szt.) na terenie przykościelnym w Kleczanowie
- lipa drobnolistna w Święcicy

Gminny program opieki nad zabytkami, zgodnie z zapisami Ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, opiera się na prowadzonej przez wójta gminnej ewidencji zabytków,

zawierającej również obiekty wpisane do rejestru zabytków. W ewidencji zabytków gminy Obrazów znajdują się:

Głazów:

1. zespół dworsko-parkowy:
  - a) dwór
  - b) park – nr rej.: 461 z 25.10.1991

Kleczań:

1. zespół kościoła parafialnego p. w. św. Katarzyny i św. Stanisława Biskupa
  - a) kościół – nr rej.: 443 z 25.02.1957
  - b) dzwonnica – nr rej.: 42 z 20.05.1996
  - c) plebania
  - d) cmentarz przykościelny
2. cmentarz parafialny
3. mogiły pomordowanych w 1942 r.

Obrazów:

- 1) zespół kościoła parafialnego p. w. św. Piotra i Pawła
  - a) kościół – nr rej.: 442 z 23.02.1957
  - b) dzwonnica – nr rej.: 23 z 20.01.1966
  - c) ogrodzenie
  - d) cmentarz przykościelny
2. cmentarz parafialny – nr rej.: 381 z 17.06.1988

Rożki:

1. zespół dworski:
  - a) dwór
  - b) czworaki I i II – nr rej.: 51 z 31.03.1971 (czworak II zrujnowany, utracił wartości zabytkowe)
  - c) czworaki III i IV
  - d) stajnia
  - e) obora
  - f) stodoła
  - g) spichlerz I

h) spichlerz II

i) figura – nr rej.: 173 z 16.06.1966

j) studnia – nr rej.: 173 z 16.06.1966 (utraciła wartości zabytkowe)

2. cmentarz z I wojny światowej – nr rej.: 440 z 22. 04.1991

Święcica:

1. zespół dworski:

a) dwór

b) spichlerz

c) park – nr rej.: 713 z 20.12.1957

Zdanów:

1. zespół dworski:

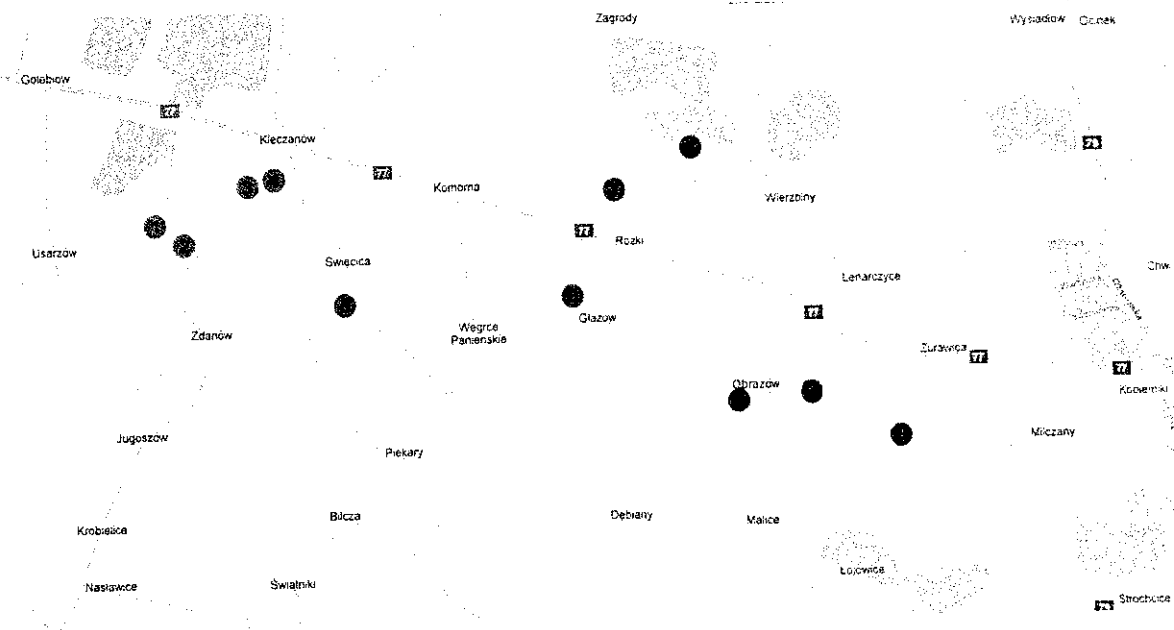
a) dwór

b) czworak I

c) czworak II

d) spichlerz

e) park krajobrazowy

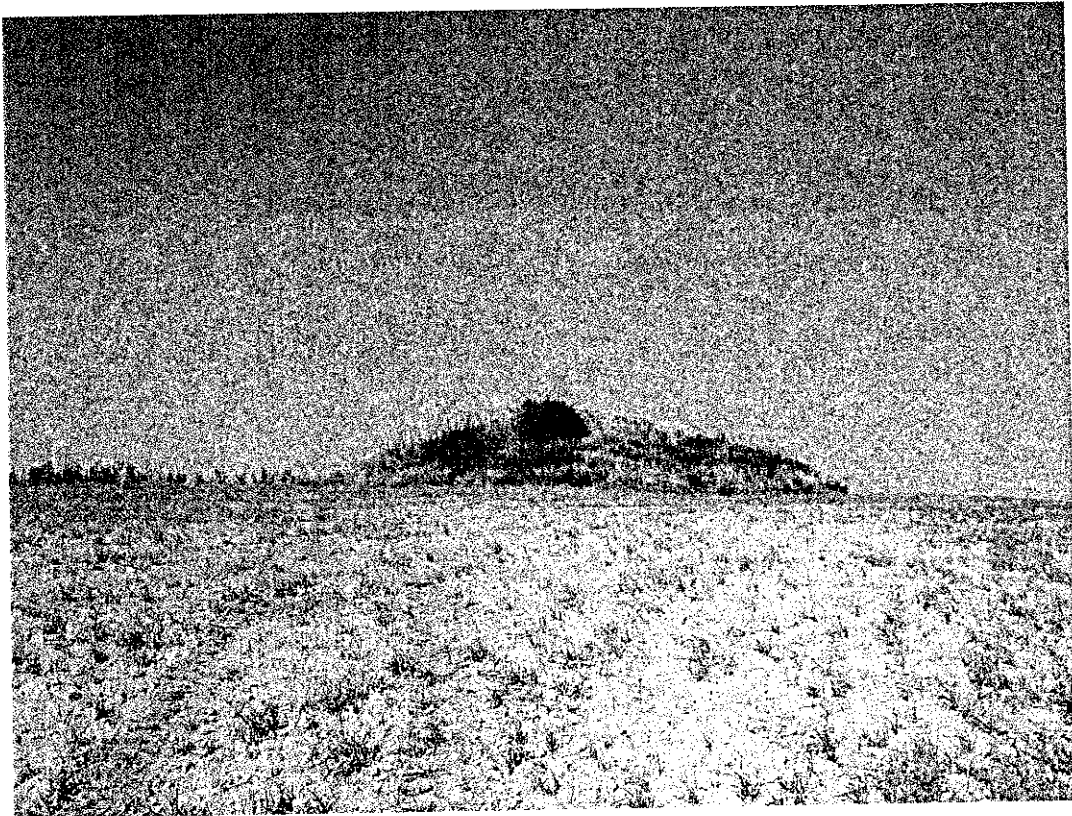
1. dwór w Zdanowie
2. czworaki w Zdanowie
3. cmentarz w Kleczanowie

7. zespół dworski w Rożkach
8. cmentarz w Rożkach
9. kościół św. Piotra i Pawła
w Obrazowie
10. cmentarz w Obrazowie

4. kościół św. Katarzyny
i św. Stanisława Biskupa
w Kleczanowie
5. zespół dworski w Świąticy
6. zespół dworsko-parkowy w Głazowie.

Na terenie Gminy umiejscowione są także liczne stanowiska archeologiczne, w tym trzy wpisane do rejestru zabytków:

- Świąticia 1 (AZP 89-72/1) – kurhan
- Świąticia 2 (AZP 89-72/2) – kurhan
- Zdanów (AZP 88-72/22) – cmentarzysko kurhanowe, wczesne średniowiecze

Zdjęcie 1. Kurhan w Świąticy

Oprócz wyżej wymienionych, na obszarze Gminy zlokalizowanych jest ponad 100 innych stanowisk archeologicznych, głównie miejsc neolitycznych lub wczesnośredniowiecznych osad oraz kurhanów. Stanowiska te dowodzą długiej i bogatej historii tego regionu. Wraz z zabytkowymi kościołami oraz zabudowaniami zespołów dworskich tworzą jedyny w swoim rodzaju krajobraz kulturowy.

Brak jest zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków ruchomych na terenie Gminy. Nie ma także pomników historii, ani parków kulturowych – ustawowych form ochrony zabytków. W Gminie nie ma również muzeów.

10. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY OBRAZÓW – SZANSE I ZAGROŻENIA

Zabytki nieruchome zlokalizowane na terenie Gminy Obrazów można podzielić na 3 kategorie:

- zespoły kościelne
- cmentarze
- zespoły dworskie

Zespoły kościelne:

1. Kościół parafialny p. w. Św. Apostołów Piotra i Pawła i Anny w Obrazowie, wzniesiony w latach 1760-1782 w miejscu dwóch poprzednich drewnianych kościołów. Ufundowany przez miejscowego proboszcza ks. Andrzeja Potockiego. Zbudowany w stylu barokowym, murowany, posiada akta parafialne od 1742 roku. Wewnątrz znajdują się sklepienie żaglaste oraz rokokowe ołtarze. Ołtarz główny zdobią ciekawe rzeźby – duży krucyfiks w części centralnej oraz figury św. Piotra i Pawła po bokach. Zwieńczenie ołtarza głównego stanowi trójpostaciowa rzeźba – Trójca Święta adorowana przez anioły. Cztery ołtarze boczne również uatrakcyjniają liczne XVIII- wieczne rzeźby. Prócz samego kościoła, do rejestru zabytków wpisana została także przykościelna dzwonnica.

Zdjęcie 2. Kościół w Obrazowie

Zdjęcie 3. Dzwonnica przy kościele w Obrazowie

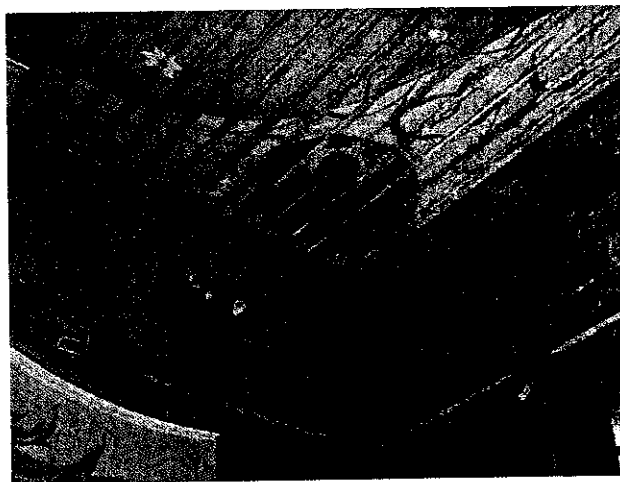
2. Drewniany kościół parafialny p. w. św. Katarzyny Dziewicy Męczennicy i św. Stanisława Biskupa Męczennika w Kleczanowie, wzniesiony pod koniec XVII wieku w miejscu dwóch poprzednich zniszczonych świątyń. Mieści m. in. zabytkowe ołtarze, ambonę, chrzcielnicę. Posiada dokumenty parafialne od 1773 roku. Uszkodzony i obrabowany w czasie II wojny światowej został odremontowany w latach 80-tych ubiegłego wieku. Większość wyposażenia kościoła pochodzi z XVIII wieku, m. in. rokokowy ołtarz główny z 1782 roku z obrazem św. Stanisława, rzeźbami św. Floriana i Rocha po bokach oraz rzeźbą św. Katarzyny na szczycie. Ołtarze boczne w nawie to dzieło XIX-wieczne. Do rejestru zabytków wpisana została także drewniana dzwonnica. Poza murami otaczającymi kościół znajduje się była plebania. Pochodzi on z początków XX wieku. Obecnie jest nieużytkowana i zaniedbana.

Zdjęcie 4. Kościół w Kleczanowie

Zdjęcie 5. Dzwonnica przy kościele w Kleczanowie

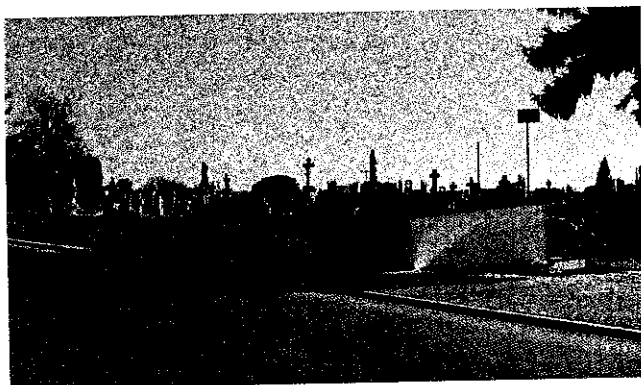

Zdjęcie 6. Wnętrze kościoła w Kleczanowie

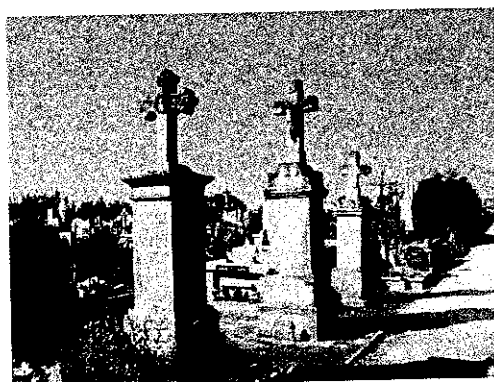
Kościół, z racji ciągłego użytkowania i środków wystarczających na pokrycie bieżących wydatków, utrzymane są w dobrym stanie. Dzięki ofiarności parafian oraz dotacji przekazanej przez Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego odtworzono pierwotne malowidła we wnętrzu kościółka w Kleczanowie. Podobne prace, jednak tylko dzięki środkom zgromadzonym przez parafię trwają w kościele w Obrazowie. Zabytkowe zespoły kościelne, ponieważ wciąż spełniają swoje funkcje centrów życia religijnego miejscowej społeczności mają szansę przetrwać jeszcze długie lata w dobrym stanie. Dzięki pracom konserwatorskim zabytkowe kościoły zachowują swój oryginalny wygląd, a jako element krajobrazu kulturowego spełniają swą funkcję kształtowania indywidualnej i zbiorowej sfery pamięci.

Cmentarze:

Dziedzictwo kulturowe Gminy Obrazów stanowią również cmentarze, głównie wyznaniowe. Wśród nich 3 zostały wpisane do rejestru zabytków: cmentarze parafialne w Kleczanowie oraz w Obrazowie – zlokalizowane są na nich mogiły o wartości historycznej, w tym ludności cywilnej z okresu II wojny światowej oraz cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej na peryferii wsi Rożki. Opiekę nad nekropoliami przykościelnymi sprawują parafie. Ponieważ są one otwarte dla celów grzebalnych o poszczególne mogiły dbają także rodziny zmarłych. Obowiązek utrzymania cmentarza wojennego w Rożkach spoczywa na Gminie. Jest on zadbane, ogrodzony i odpowiednio oznaczony.

Zdjęcie 7. Cmentarz w Obrazowie

Zdjęcie 8. Cmentarz w Kleczanowie

Zdjęcie 9. Cmentarz w Rożkach

Zdjęcie 10. Cmentarz w Rożkach

Zespoły dworsko-parkowe:

1. Dwór i park w Głazowie – majątek do reformy rolnej w 1944r. stanowił własność znanej w regionie rodziny Strużyńskich. Obecnie, jako własność gminna mieści szkołę podstawową. Budynek został znacznie przebudowany, jednak dzięki swojej funkcji jest zadbane i odpowiednio zabezpieczony przed zniszczeniem. Z dawnego parku pozostało zaledwie kilkanaście drzew. Zespół dworsko-parkowy w Głazowie widnieje w rejestrze zabytków.

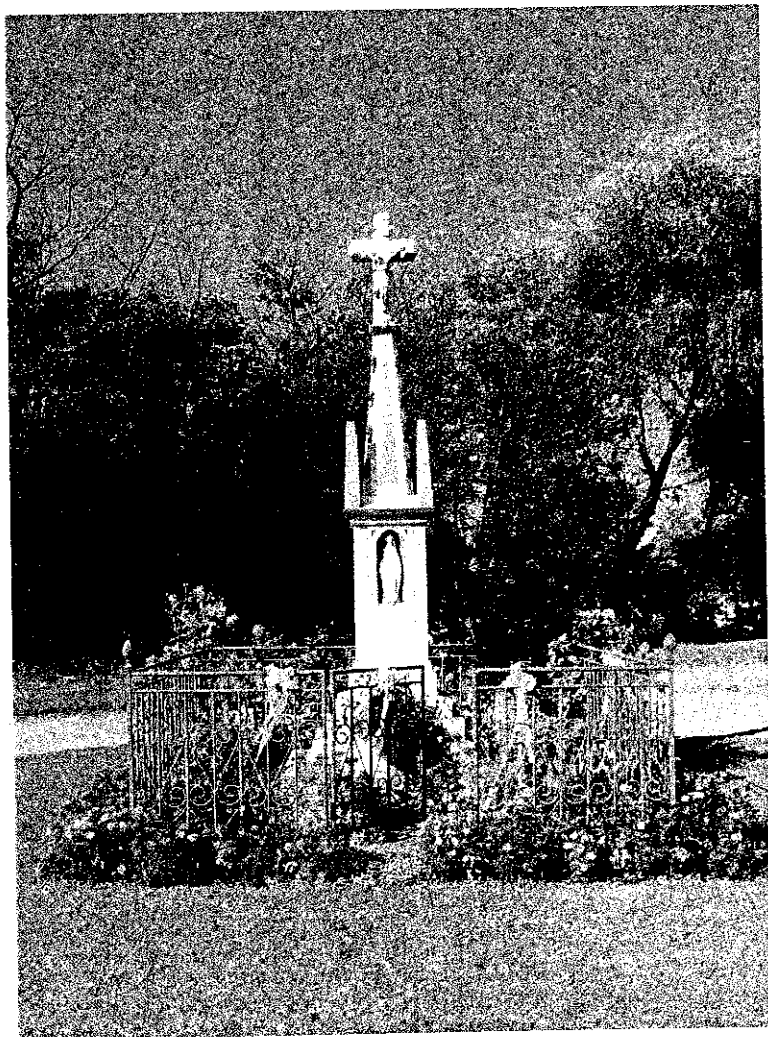

Zdjęcie 11. Dwór w Głazowie

Zdjęcie 12. Park w Głazowie

2. Zabudowania dworskie w Rożkach obecnie są własnością prywatną. Dwór został całkowicie przebudowany w 2006 roku. Z dwóch czworaków, widniejących w rejestrze zabytków, jeden popadł w ruinę i stracił wartości zabytkowe. Podobnie stara studnia, również wykreślona z rejestru zabytków. Figura, znajdująca się przy wjeździe na teren byłego majątku dworskiego jest w dobrym stanie, odpowiednio wyeksponowana i przyciągająca wzrok. Wraz z cmentarzem wojennym w Rożkach to jedyne zabytki obecnie wpisane do rejestru wojewódzkiego konserwatora zabytków w tej wsi.

Zdjęcie 13. Figura w Rożkach

3. Dawny dwór w Święcicy stanowi współwłasność prywatną i gminną. Bardzo zaniedbany zamieszkiwany jest przez kilka rodzin. Otoczenie budynku to resztki dawnego parku (w 1957 roku wpisany do rejestru zabytków), który z biegiem lat, wraz z rozbudową mieszczącego się na terenie majątku zakładem usług technicznych systematycznie wycinano. Dziś zachowały się jedynie pojedyncze drzewa. Zabytkiem jest także spichlerz, do którego dojść można mijając zaniedbane budynki dawnych zakładów. Posiada front w formie portyku – widnieje na nim data 1873. Z każdej strony otoczony jest bujnymi zaroślami. Obecnie nie jest użytkowany i popada w ruinę.

Zdjęcie 14. Park w Świącicy

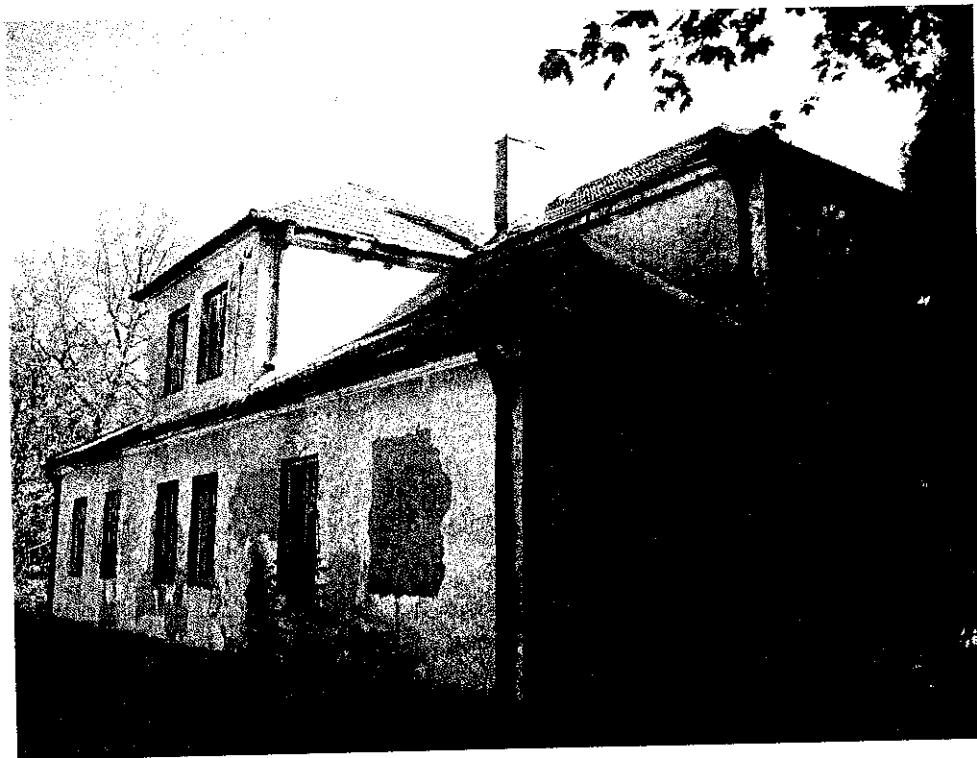
Zdjęcie 15. Spichlerz w Świącicy

Zdjęcie 16. Dwór w Świącicy

4. Zdanów – budynek dawnego dworu to obecnie własność prywatna. Jest niestety bardzo zaniedbany – elewacja budynku jest mocno zniszczona, widoczne są wieloletnie zaniedbania i brak jakichkolwiek prac remontowych. Obiekt znajduje się przy wąskiej drodze, natomiast z pozostałych trzech stron jest zarośnięty gęstymi trawami i krzewami, a także pozostałościami parku dworskiego, wśród których znajduje się klon pospolity, oznaczony jako pomnik przyrody. Pozostałe pozycje ujęte w gminnej ewidencji zabytków to dwa czworaki oraz spichlerz.

Jeden z czworaków popada w ruinę – nie jest w żaden sposób użytkowany i niszczeje. Drugi jest zamieszkały i jako taki jest odpowiednio zabezpieczony. Spichlerz natomiast, jako obiekt nie posiadający wartości zabytkowej, został kilka lat temu zburzony.

Zdjęcie 17. Dwór w Zdanowie

5. Zabudowania byłego majątku dworskiego w Żurawicy to również własność prywatna. W budynki podworskie wbudowane zostały współczesne zabudowania gospodarcze, w konsekwencji nieruchomość straciła charakter ziemiańskiego dworu. Gdziekolwiek widoczne są pozostałości dawnych zabudowań, są one jednak w złym stanie i prawdopodobnie skazane na zawalenie.

Konkludując, spośród wszystkich zabytków nieruchomych, jakie zlokalizowane są na obszarze Gminy Obrazów, uwzględniając ich wartość historyczną i kulturową, najwyższe znaczenie z punktu widzenia społeczności lokalnej i regionalnej posiadają obiekty sakralne, a także cmentarze. Kościoły w Obrazowie oraz Kleczanowie z pewnością zachwycają miłośników architektury i sztuki sakralnej. Ciągłe prowadzone prace konserwatorskie świadczą o trosce, jaką objęte są te obiekty. Datki na remonty w ww. świątyniach dowodzą, jak ważne jest dla parafian zachowanie ich w niezmiennym stanie. Cmentarze oraz znajdujące się na ich terenie zabytkowe mogiły zachowane są w dobrym stanie i obecnie nie wymagają większych prac remontowych czy konserwatorskich.

W najgorszym stanie są zabudowania podworskie, wraz z otaczającymi je parkami krajobrazowymi. Zdecydowana większość znajduje się w rękach prywatnych, jedynie w Głazowie wyremontowany budynek przystosowany został na potrzeby szkoły podstawowej i jako taki stanowi własność Gminy. W Świąticy natomiast budynek dworu stanowi współwłasność Gminy i właściciela prywatnego. W Głazowie oraz w Rożkach dworki są przebudowane i dzięki temu zabezpieczone przed upadkiem. Pozostałe majątki są w złym stanie. Nakłady finansowe konieczne do poniesienia w ramach robót budowlanych i prac remontowych przeprowadzanych w starych budynkach wznoszonych bez dokonania wcześniejszych założeń co do późniejszych kosztów utrzymania są ogromne. Gmina Obrazów, jak już wyżej wspomniano, nie posiada znaczących zasobów zabytkowych, które odpowiednio wypromowane mogłyby przyczynić się na przykład do rozwoju turystyki. Potencjał pozostałości świetnych kiedyś dworów jest niewielki. Należy jednak wziąć pod uwagę, że usuwanie śladów minionych dziejów w poważny sposób naruszy krajobraz kulturowy Gminy. Postuluje się natomiast zachowanie w obecnej formie zieleni podworskiej, w tym przede wszystkim okazów będących pomnikami przyrody.

11. PRIORYTETY W ZAKRESIE OPIEKI NAD GMINNYMI ZABYTKAMI

Gmina Obrazów oraz jej mieszkańcy powinni podjąć wszelkie możliwe starania zmierzające do jak najlepszego stanu zachowania oraz upowszechniania dziedzictwa kulturowego obecnego na jej terenie. Uwzględniając specyfikę omawianego obszaru, jego uwarunkowania geograficzne i historyczne, a także zapisy w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i w dokumentach strategicznych można wyznaczyć następujące priorytety:

Działania mające na celu zahamowanie procesu degradacji zabytków oraz poprawę stanu ich zachowania, dotyczy to zwłaszcza obiektów sakralnych z racji posiadania największej wartości zabytkowej na tym obszarze – zadaniem dla Gminy oraz innych właścicieli obiektów zabytkowych jest więc podjęcie starań o uzyskanie funduszy zewnętrznych na prowadzenie koniecznych prac remontowych konserwatorskich.

Wskaźnik wykonania zadania – wysokość środków pozyskanych ze źródeł zewnętrznych oraz zakres wykonanych prac.

- Wspieranie inicjatyw na rzecz ochrony zabytków, ich promowania, tworzenia nowych form wykorzystania dziedzictwa kulturowego, np. szlaków turystycznych.

Wskaźnik wykonania zadania – liczba opracowanych szlaków turystycznych na terenie Gminy Obrazów.

- Popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym, m. in. poprzez wprowadzenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji poprzez zajęcia szkolne.

Wskaźnik wykonania zadania – liczba przeprowadzonych zajęć szkolnych o wyżej opisanej tematyce.

- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność obiektów zabytkowych – np. prace porządkowe na terenach zieleni, w tym na obszarach, gdzie zlokalizowane są pomniki przyrody, a także na cmentarzach czynnych oraz zamkniętych dla celów grzebalnych.

Wskaźnik wykonania zadania – wartość wykonania powyższych prac.

- Udostępnienie szerokiej informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy – zadaniem dla Gminy jest opracowanie atrakcyjnej mapki przedstawiającej lokalne zabytki i ułatwiającej dotarcie do nich oraz zamieszczenie jej na stronie internetowej.

Wskaźnik wykonania zadania – liczba opracowanych i zamieszczonych na stronie internetowej mapek.

12. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny program opieki nad zabytkami realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w niniejszym programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
  - aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
  - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
  - wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- instrumenty finansowe:
  - finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
  - udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy zabytkach;
  - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje.

- instrumenty społeczne:
  - prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Samborzec;
  - edukacja kulturowa prowadzona zarówno przez placówki oświatowe jak i zlecane organizacjom pozarządowym, działania promocyjne, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką.
- instrumenty koordynacji:
  - realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy; o współpraca z ośrodkami naukowymi, organizacjami pozarządowymi i kościołami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
  - realizacja poprzez monitoring stanu środowiska kulturowego.
- instrumenty kontrolne:
  - aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków oraz stały monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz stanu zagospodarowania przestrzennego;
  - sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz aktualizacja programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania.

13.ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Obrazów, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy oraz Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji gminnego programu:

- poziom wydatków budżetu gminy na realizację programu ochrony i opieki nad zabytkami;
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez gminę;

- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez właścicieli zabytkowych obiektów;
- liczba obiektów poddanych pracom zabezpieczającym przed pożarem, zniszczeniem lub kradzieżą;
- ilość zinwentaryzowanych zabytkowych nagrobków;
- ilość oznaczonych obiektów zabytkowych i tras turystycznych;
- ilość złożonych wniosków na dofinansowanie prac remontowych przez właścicieli zabytkowych obiektów;
- ilość wniosków o wpis do rejestru zabytków;
- ilość uzupełnionych kart adresowych zabytków;
- ilość nowych obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- ilość przeprowadzonych inwentaryzacji terenowych stanowisk archeologicznych w ramach AZP;
- ilość stworzonych stanowisk pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- ilość przeprowadzonych szkoleń dla pracowników Urzędu Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- ilość aktualizacji dokonanych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i Zmianie Studium;
- ilość inwestycji na obszarach objętych ochroną zabytków;
- liczba opracowanych i wydanych publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- ilość wydanych artykułów w lokalnej prasie dotyczących zagadnień związanych z zabytkami;
- ilość przeprowadzonych konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki i wystaw.

14. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Finansowanie zadań ochrony i opieki nad zabytkami na terenie Gminy może być realizowane z uwzględnieniem środków:

1. Krajowych:

- dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

- dotacje Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji;
- dotacje gminne; ♣ dotacje wojewódzkie i powiatowe
- programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

2. Zagranicznych (środki Unii Europejskiej i inne środki pomocowe);

3. Niepublicznych (środki prywatne osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych).

Dotacje krajowe

Sprawy, związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 roku „W sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków”, (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 399).

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wnioski powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie, którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu. Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;

- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Zasady udzielania dotacji:

- dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
  - dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych.
- W wyjątkowych wypadkach dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o Funduszu Kościelnym i §1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacja mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczając obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

15. PROGRAMY OPERACYJNE MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO:

Program „Dziedzictwo Kulturowe”

Program ten stanowi kontynuację finansowania w ubiegłych latach. Celem programu jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program składa się z następujących priorytetów:

1. Ochrona zabytków;
2. Wspieranie działań muzealnych;
3. Kultura ludowa;
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;
5. Ochrona zabytków archeologicznych.

Priorytet 1. Ochrona zabytków

Celem priorytetu jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków jak również udostępnienie zabytków na cele publiczne.

Ustanowiono dwa rodzaje kwalifikujących się zadań:

1. Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowane do przeprowadzenia w roku udzielania dofinansowania. Art. 77. Ustawy z dnia 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446) określa, które z poniesionych kosztów będą dofinansowane.

2. Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku. Działalność wnioskodawcy nie może być finansowana ze środków publicznych.

Uprawnieni wnioskodawcy :

- Osoby fizyczne;
- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Inne jednostki organizacyjne.

Każdy z wymienionych wnioskodawców musi być właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiada taki zabytek w trwałym zarządzie.

Priorytet 2 Kultura ludowa

Celem priorytetu jest wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej poprzez zachowanie, dokumentowanie i przekaz elementów kultury ludowej oraz popularyzacja różnorodnych zjawisk kultury ludowej.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

1. Zadania edukacyjne, w tym warsztaty, kursy i szkolenia dotyczące zagadnień kultury regionalnej.
2. Zadania animacyjne wspomagające lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji.
3. Publikacje książkowe z zakresu kultury ludowej.
4. Zadania dotyczące dokumentacji, archiwizacji, udostępniania i ochrony unikalnych zjawisk kultury ludowej w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości.
5. Zadania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego.
6. Zadania dotyczące ochrony architektury regionalnej.
7. Zadania o charakterze artystycznym inspirowane sztuką i twórczością ludową.

8. Zakup obiektów oraz kolekcji dzieł sztuki ludowej w celu ich publicznego udostępniania. 9. Projekty badawcze i popularyzatorskie z zakresu antropologii kultury etnologii i etnografii. Z priorytetu wyłączone są zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne oraz zakupy strojów ludowych.

Uprawnieni wnioskodawcy:

- Samorządowe instytucje kultury, z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe;
- Podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Priorytet 3. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- ewidencją i inwentaryzacją zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacji badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Program „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury, w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów realizowanych przy udziale środków europejskich.

W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:

- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego;
- budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury szkół i uczelni artystycznych;

- rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury;
- międzynarodowe przedsięwzięcia kulturalne;
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014- 2020

W ramach programu wyodrębniono:

Oś priorytetową 4: Dziedzictwo naturalne i kulturowe

Priorytet inwestycyjny 6c: zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Zakłada realizację inwestycji dotyczących wzmocnienia potencjału województwa w kontekście ochrony i rozwoju dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Województwo Świętokrzyskie jest regionem, w którym w dziedzictwie kultury upatruje się istotny czynnik wpływający na rozwój społeczno-gospodarczy jak również w zakresie budowania tożsamości kulturowej.

Typy przedsięwzięć:

Wsparcie uzyskają przedsięwzięcia dotyczące:

- zachowania i zabezpieczenia obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych dla celów rozwoju społeczno-gospodarczego, dostosowania obiektów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystycznych lub kulturowych;
- promocji dziedzictwa kulturowego regionu wraz z tworzeniem i promocją produktów tradycyjnych i regionalnych oraz kompleksowych produktów turystycznych (w tym tworzenie szlaków kulturowych). Działania informacyjno-promocyjne będą wspierane jedynie jako element szerszego działania w ramach projektu;
- organizacji wydarzeń kulturalnych;
- rozwoju zasobów kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego (w tym poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego), przebudowy i renowacji instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego oraz konserwacji i restauracji obiektów zabytkowych wraz z

dostosowaniem do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym działalności gospodarczej;

- zakupu wyposażenia oraz konserwacji muzealiów, materiałów archiwalnych starodruków itp.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2014-2020)

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wyodrębniono:

Oś priorytetową VI: Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego.

Priorytet Inwestycyjny 6.3: Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

Jego celem jest zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. W związku z tym priorytetem wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, a także projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski.